

УДК 340.1

Ольга Колич

Національний університет “Львівська політехніка”,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Olha.I.Kolych@lpnu.ua
ORCID: 0000-0002-6772-4877
Researcher ID V-9745-2017

СОЦІАЛЬНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

<http://doi.org/10.23939/law2022.35.066>

© Колич О., 2022

Проаналізовано особливості соціальної ефективності правосуддя, проблеми її забезпечення та шляхи підвищення. Зазначено, що ефективність правосуддя належить до пріоритетних завдань держави, з яким прямо пов'язане забезпечення прав людини і громадянина. Виділено соціальні фактори, які негативно впливають на ефективність правосуддя, до яких треба зарахувати, окрім режиму воєнного стану, зниження рівня довіри суспільства до суду, корумпованість, а також цілий ряд політичних, економічних та соціальних реалій. Зазначено, що на законодавчому рівні прийнято ряд нормативно-правових актів, які спрямовані на реформу судочинства, зокрема і на підвищення його ефективності.

Акцентовано на підвищенні ефективності правосуддя як важливому напрямку діяльності судової влади, який реалізується в різних напрямках, ключовим із яких є підвищення суспільної довіри та поваги до суду. Рівень довіри до суду в Україні є невисоким, причиною чого є ряд організаційно-правових та соціальних аспектів. Збільшити цей рівень можна шляхом реформи судової системи, вдосконалення діяльності судів, розширення зв'язків суду із громадськістю, запозичення передового світового досвіду діяльності судової гілки влади відповідно до найвищих стандартів захисту прав і свобод людини і громадянина та розробки подальшої стратегії вдосконалення судової системи тощо. Зазначено, що довіра до суду пов'язана із прозорістю судової системи та сприятиме зміцненню авторитету суду, підвищенню його соціального статусу. Важливою соціальною вимогою до діяльності судів є вимога високої моральності та верховенства етичних норм.

Зазначено, що дотримання принципу гуманізму є критерієм справедливості суду, адже цей принцип стосується забезпечення та визнання цінності людини. Важливим елементом ефективності правосуддя є дотримання принципу змагальності. В цьому аспекті змагальність треба розглядати не як просту суперечку двох сторін у судовому процесі, яка спрямована на задоволення суб'єктивних інтересів. Змагальність – це, на-

самперед, діалектична боротьба протилежностей, яка веде до пізнання об'єктивної дійсності, відновлення справедливості та встановлення істини, до пізнання реального світу. Змагальність закладає основи суддівського правопізнання, а не лише розгляду справи по суті.

Ключові слова: ефективність правосуддя, суд, соціологія судочинства, соціальна держава.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань правової соціальної держави є забезпечення ефективності правосуддя, реалізація якого гарантуватиме ефективний захист прав та свобод людини та громадянина. В сучасних умовах в Україні на ефективність правосуддя, окрім особливостей положення воєнного стану, впливає ряд соціальних факторів, до яких треба зарахувати зниження рівня довіри суспільства до суду, корумпованість, а також ряд політичних, економічних, суб'єктивних та соціальних реалій.

Для вирішення проблем діяльності судів в Україні та їх реорганізації, відповідно до європейських та демократичних стандартів, у 2015 році запроваджено масштабну судову реформу. Основними нормативними актами для реалізації цілей реформи стали: Закон України від 12.02.2015 року “Про забезпечення права на справедливий суд” [10], Закон України від 02.06.2016 року “Про судоустрій і статус суддів” [11], Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 року [13], Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затверджена Указом Президента України від 11.06.2021 року [14].

Вищезазначені нормативно-правові акти покликані забезпечити потреби у висококваліфікованих кадрах, вдосконалити порядок роботи суду та процес відбору на посаду судді, оптимізувати засади діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів тощо. Проте поряд із нормативним забезпеченням реформи судоустрою, не менш важливими є весь комплекс соціальних факторів, які впливають на роботу судів, оскільки судовий процес – це завжди соціальна взаємодія, відтак на його ефективність значною мірою впливають суспільні відносини. Зокрема, забезпечення якісного та ефективного правосуддя є неможливим без врахування соціальних факторів, умов діяльності судових органів у конкретному суспільстві та оптимізації правового забезпечення діяльності суду відповідно до суспільних реалій тієї чи іншої держави.

Аналіз дослідження проблеми. Проблема ефективності правосуддя досліджувалася соціологами, теоретиками та філософами права, конституціоналістами, зокрема В. Гончаренком, Ю. Грошевим, В. Ковальчуком, Д. Смолівим та іншими.

Мета статті – здійснити аналіз соціальних аспектів ефективності правосуддя та визначити шляхи її підвищення.

Виклад основного матеріалу. Підвищення ефективності правосуддя є важливим напрямом функціонування судової влади, оскільки лише компетентний та ефективний суд може забезпечити повною мірою принцип верховенства права, законності, гуманності, визнання людини найвищою цінністю тощо.

Вважаємо, що ключовим аспектом ефективності суду є високий рівень суспільної довіри та поваги до нього. На жаль, як свідчать результати досліджень Громадської організації “Інститут гуманітарних досліджень”, лише кожен шостий українець довіряє вітчизняним судам. Найбільший рівень довіри має Конституційний Суд, якому довіряють трохи більше чверті українців. Оскільки він є тим рівнем судової вертикалі, до якого люди не мають широкого доступу, то можна припустити,

що довіра до Конституційного Суду (також це стосується і Верховного Суду) формується на основі інформації зі ЗМІ. Цікавими є показники довіри до місцевих судів, які є найнижчими серед усіх судів і є практично ідентичними загальній довірі. Можна припустити, що саме довіра до цих судів, з якими українці стикаються самі або стикаються їхні родичі/знайомі, і формує загальне ставлення до судової системи [1, с. 7].

Таким чином, можемо констатувати, що рівень довіри до суду в Україні є низьким. На цей показник впливає комплекс як організаційно-правових, так і соціальних аспектів, до яких можна зарахувати: реформу судової системи, діяльність судів, зв'язки із громадськістю, досвід суддів, певні стереотипи щодо діяльності судів. Тому, для підвищення ефективності судочинства необхідно не лише вдосконалювати нормативно-правове забезпечення, але й враховувати соціальні аспекти, настрої громадян, налагоджувати зворотній зв'язок із різними суспільними групами, забезпечувати максимальну гласність, прозорість, законність та справедливість, дебюрократизацію. Вдосконалення системи комунікації між судом та суспільством сприятиме не лише підвищенню правової культури, але й покращуватиме сприйняття громадянами судової влади. Водночас, комунікація повинна бути налагоджена так, щоб запобігати конфлікту інтересів, всебічно ознайомлювати із діяльністю судів, оптимізувати співробітництво із громадськими організаціями та навчальними закладами, сприяти правовому вихованню та правовій прапаганді тощо. Відтак формування прозорості, нейтральної, чіткої репутації судової гілки влади сприятиме підвищенню рівня довіри громадян до судів.

Довіра до суду нерозривно пов'язана із прозорістю судової системи. За цього, не лише суддя повинен дотримуватися вимог прозорості та відкритості, але й притягнення до дисциплінарної відповідальності також повинно бути прозорим та відкритим, із повноцінним дотриманням вищезазначених вимог не лише щодо засобів покарання, але й стосовно захисту судді від неправомірних звинувачень, тиску тощо.

Система вимог щодо прозорості та незалежності суддів посилює значення Кодексу суддівської етики [8]. Цей кодекс формує принципи етики, професійності, порядності, високої моральності, добросовісності тощо. Дотримання цих принципів сприятиме підвищенню довіри до суду, а, відповідно, й ефективність правосуддя загалом.

На сьогодні важливим напрямом підвищення ефективності правосуддя є приведення діяльності судів відповідно до світових та європейських стандартів, зокрема розробка стратегії подальшого вдосконалення судової системи. Повноцінний захист прав громадян та зростання довіри до суду можливе шляхом вдосконалення стандартів роботи судів відповідно до досвіду передових країн.

Суспільство довірятиме суду тоді, коли його авторитет буде безумовним та високим. Саме тому одним із пріоритетних завдань судової гілки влади є здобуття довіри громадян, підвищення соціального статусу. Можемо констатувати, що весь спектр характеристик судової влади відображають стан соціальної системи загалом. Проте було б помилкою вважати, що в кризові періоди оправдовується безвідповідальність чи бездіяльність цієї інституції. Навпаки, складний економічний, політичний, соціальний стан вимагають від суддів особливого професіоналізму та підвищеного рівня відповідальності за прийняті рішення.

Для визначення рівня довіри до суду доцільно проводити соціологічні опитування різних категорій громадян: учасників судового процесу; прокурорів та адвокатів; суддів та працівників апарату суду; простих громадян. Для досягнення високого рівня довіри до суду у суспільстві необхідно прагнути зміцнити довіру усіх вищезазначених категорій громадян.

Важливою соціальною вимогою до діяльності судів є вимога високої моральності та верховенства етичних норм. Рівень суспільних вимог і очікувань від діяльності судів у здійсненні ними правосуддя незрівнянно вищий, аніж від роботи будь-якого державного органу [5, с. 12]. Відтак до діяльності судів висуваються високі вимоги моральності, в системі яких особливе місце займають гуманістичні начала. Філософська категорія гуманізму нерозривно пов'язана з поняттям справедливості.

вості правосуддя, яка покликана забезпечувати повноцінний захист прав і свобод людини і громадянина та реалізовувати конституційний принцип визнання людини найвищою соціальною цінністю.

Загалом, дотримання принципу гуманізму є критерієм справедливості суду, адже цей принцип стосується забезпечення та визнання цінності людини, її прав та свобод. Відтак ефективне правосуддя повинно функціонувати задля людини як першооснови суспільства та найвищої соціальної цінності, та визначати вектор своєї діяльності відповідно до вимог норм права та моралі, які формуються еволюційно разом із розвитком суспільства. Це дає всі підстави стверджувати, що влада будь-якого рівня, яка нехтує правами і свободами людини, діє аморально, поступово втрачає свою легітимність разом із актами, які вона приймає [3, с. 24; 6, с. 244].

Особливістю гуманізму є те, що цей принцип не виконує конкретної регулюючої функції, а лише проголошує необхідність дотримання певних соціально-філософських засад, загальноприйнятих у сучасних демократичних суспільствах. Це своєрідна ідеологія взаємодії та взаємовідносин між суспільством та державою, а також фізичними особами, яка впливає на діяльність владних інституцій, зокрема на правотворення та правозастосування.

Як справедливо зазначає В. Гончаренко, в цьому аспекті на цілковиту увагу заслуговує спроба застосування як критерію визначення доступності й ефективності правосуддя категорії моралі, яка є системою норм та ціннісних уявлень, що визначають і регулюють поведінку людини. На відміну від простого звичаю або традиції, моральні норми одержують обґрунтування у формі ідеалів добра і зла, належного, справедливого тощо, причому на відміну від права, виконання вимог моралі санкціонується лише формами духовного впливу (схвалення або осуду) [2, с. 122].

Для моральності основною проблематикою є вирішення на основі справедливості антагонізму добра і зла, саме тому ефективне правосуддя як на практиці, так і в наукових дослідженнях нерозривно пов'язане зі справедливістю як категорією соціально-політичної та морально-правової свідомості. Це поняття належного, до структури якого виходить врахування відповідності між різними соціальними групами, окремими індивідами та їх правовим статусом, правами та обов'язками, їхніми діями та винагородою або покаранням за них. Справедливість є похідною від моралі і є оціночним та соціальним критерієм права, а у царині ефективності правосуддя є етико-правовою категорією, яка підкреслює особливий моральний сенс здійснення судочинства, а відтак сприяє підвищенню його ефективності. Саме тому доцільно імпелентувати у законодавство систему норм, які стосуються справедливого правосуддя, на законодавчому рівні закріпити дане поняття, визначити механізми його реалізації на практиці на усіх стадіях судочинства і при розгляді різних категорій справ. Це можна здійснити лише, зважаючи на природні права людини і прийняті в усьому світі критерії справедливості, що, з одного боку, зміцнить правову основу законодавства, а з іншого – принцип верховенства права з декларації перетвориться на інструмент прямої дії з прозорими й прийнятними для суспільства справедливими результатами вирішення спірних питань [3, с. 34].

Важливим елементом ефективності правосуддя є дотримання принципу змагальності. В даному аспекті змагальність треба розглядати не як просту суперечку двох сторін в судовому процесі, яка спрямована на задоволення суб'єктивних інтересів. Змагальність – це, насамперед, діалектична боротьба протилежностей, яка призводить до пізнання об'єктивної дійсності, відновлення справедливості та встановлення істини, до пізнання реального світу. Змагальність закладає основи суддівського правопізнання, а не лише розгляду справи по суті. Якщо ж додати до змагальності принцип диспозитивності, можливість сторін збирати докази та відомості про певні факти, а також подавати їх на розгляд суду та відстоювати доказову цінність, то в результаті матимемо ефективний, високоморальний змагальний процес, в якому досягається об'єктивна істина, мінімізуються судові помилки та відновлюється справедливість.

Особливим проявом гуманності, верховенства права та моральності зі сторони держави є законодавче забезпечення принципу презумпції невинуватості, який є гарантією захисту особи від свавілля. Даний принцип проявляється у кримінальному судочинстві та полягає у тому, що особа може

бути названа злочинцем, тобто визнаною винуватою в діянні лише на підставі обвинувального вироку суду, що набрав законної сили. Це один із наріжних принципів кримінального процесу, надзвичайно важливий у механізмі захисту прав людини і громадянина. Даний принцип гарантує повне, об'єктивне та всебічне вивчення обставин справи, унеможливорює постанову недосконалих обвинувальних вироків, винесених на основі неповних, однобічних, недосконалих чи сумнівних доказів, та є одним із критеріїв не лише ефективного, але й справедливого правосуддя.

Розробка концепції ефективності правосуддя повинна враховувати, передусім, чітке визначення його цілей. Основною ціллю правосуддя, відповідно до Конституції України, є діяльність щодо розгляду та вирішення справ. Відповідно до ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України, завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ із метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [15]. Стосовно цілей правосуддя у кримінальному судочивстві, то ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України вказує на те, що завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [9]. Завданням господарського судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції Господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави [4]. Завданням адміністративного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин із метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень [7]. Таким чином, основною метою усіх видів судочинства є захист прав та інтересів, справедливий розгляд і вирішення спорів, відновлення порушених та охоронюваних законом прав. Здійснюючи свої функції, реалізуючи мету та призначення, суд повинен відповідально підходити до вирішення справ по суті, аби найбільш розсудливо вирішити конкретну справу в соціальному відношенні.

Необхідно також звернути увагу на таку соціальну ціль правосуддя, як встановлення істини у справі. У теорії кримінального процесу виділяють концепцію формальної або процесуальної істини, концепцію об'єктивної істини та концепцію конфіденційної істини. В цивільному процесі істина встановлена, якщо доказана. Істина в судовому процесі – це, передусім, проблема судових доказів і правил доказування. Загальне цивільно-процесуальне правило розподілу між сторонами обов'язку доказування полягає в тому, що позивач повинен довести свої позовні вимоги, а відповідач, що заперечує проти його вимог, зобов'язаний довести свої заперечення [12].

Висновки. Отже, забезпечення ефективності правосуддя та повнота його соціальної орієнтації є одним із ключових завдань правової соціальної держави, від реалізації якого безпосередньо залежить рівень захисту прав і свобод людини і громадянина. В сучасній Україні на ефективність правосуддя впливає цілий спектр соціальних, політичних, економічних факторів, а також режим воєнного стану. Окрім вдосконалення правового забезпечення діяльності судів, для підвищення ефективності правосуддя важливу роль відіграють соціальні чинники, саме тому діяльність судової влади необхідно коректувати, з огляду на особливості суспільних запитів до суду.

Одним із ключових індикаторів ефективності правосуддя є рівень суспільної довіри до суду, для підвищення якого необхідно, окрім безумовного дотримання принципів справедливості, законності, верховенства права, налагоджувати зв'язки із громадськістю, забезпечувати максимальну

прозорість діяльності судів та їх посадових осіб, гласність, дебіюрократизацію, уникнення конфлікту інтересів.

Важливим аспектом у сучасних реаліях прагнення до євроінтеграції є приведення системи правосуддя у відповідність до передових європейських та світових стандартів, вдосконалення діяльності судової влади відповідно до прогресивного світового досвіду. Відтак формування високоавторитетного, високоморального суду, який діє на принципах гуманізму та венрховенства права, забезпечить довіру громадян та зміцнить соціальний статус судової гілки влади загалом.

Необхідно також акцентувати увагу на дотриманні принципів змагальності та презумпції невинуватості, забезпечення яких є безумовними складовими ефективного правосуддя відповідно до його основних цілей та призначення, якими є встановлення істини у справі та захист прав та свобод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барометр довіри до суду. (2020). (звіт за результатами її фази онлайн-опитування за методом CAWI / Міжнародний фонд “Відродження” у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні, та сприяння програми USAID “Нове правосуддя”; Громадська організація “Інститут прикладних гуманітарних досліджень”. Харків. 13 с.
2. Гончаренко В. Г. (2013). Моральність як осовоположна умова справедливого правосуддя. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 1. С. 121–128.
3. Гончаренко В. Г. (2007). Принцип науковості як методологія юридичного нормотворення. *Вісник Академії адвокатури України*. Вип. 3 (10). С. 22–45
4. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
5. Грошевой Ю. М. (2006). Моральность правосудия. *Етичні та правові проблеми забезпечення незалежності суддів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару (30–31 берез. 2005 р., м. Харків). Х., К. : ЦНТ “Гопак”. С. 11–20.
6. Ковальчук В. Б. (2004). Права людини як критерій легітимності державної влади. *Наук. записки. Серія “Право”*. Острого : Вид-во Нац. ун-ту “Острозька академія”. Вип. 5. С. 244–254.
7. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15>.
8. Кодекс суддівської етики, затверджений XI з’їздом суддів України 22.02.2013 р. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/142201__142201.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
10. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 р. № 192-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>.
11. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
12. Смоловий Д. П. (2006). Встановлення істини в цивільному процесі. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє* : збірник тез доповідей за матеріалами Восьмої науково-практичної конеренції студентів (18–22 квітня 2005 р.) та Дев’ятої науково-практичної конференції студентів (27 квітня 2006 р). Суми: УАБС НАБУ. С.119–123. URL : <https://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/60222/5/Smolovy.pdf;jsessionid=7AF2643BEA48D7610425C9A56A8F9AED>.
13. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки. Схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>.
14. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Затверджена Указом Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.
15. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

REFERENCES

1. Barometr doviry do sudu. (2020). [Barometer of Trust in the Court]. (zvit za rezultatamy li fazy onlain-opytuvannia za metodom CAWI / Mizhnarodnyi fond “Vidrodzhennia” u partnerstvi z Initsiatyvoiu vidkrytoho suspilstva dlia Yevropy (OSIFE) za finansovoi pidtrymky Posolstva Shvetsii v Ukraini, ta spryiannia prohramy USAID “Nove pravosuddia”); Hromadska orhanizatsiia “Instytut prykladnykh humanitarnykh doslidzhen”. Kharkiv. 13 s.
2. Honcharenko, V. H. (2013). Moralnist yak osovopolozhna umova spravedlyvoho pravosuddya. [Morality as an Essential Condition of Fair Justice]. *Yurydychnyy chasopys Natsionalnoyi akademiyi vnutrishnikh sprav*. No. 1. S. 121–128.
3. Honcharenko, V. H. (2007). Pryntsyp naukovosti yak metodolohiya yurydychnoho normotvorennia. [The Principle of Scientificity as a Methodology of Legal Norm-Making]. *Visnyk Akademiyi advokatury Ukrainy*. K. : VTS AAU. Vyp. 3 (10). C. 22–45.
4. Hospodarskyi Protseualnyi Kodeks Ukrainy. (1991). [Economic Procedure Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy vid 06.11.1991*. No. 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
5. Groshevoy, Yu. M. (2006). Moralnost pravosudiya. [Morality of Justice]. *Etychni ta pravovi problemy zabezpechennya nezalezhnosti suddiv* : Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. Seminaru (30–31 berez. 2005 r., m. Kharkiv). KH.; K. : TSNT “Hopak”. S. 11–20.
6. Kovalchuk, V. B. (2004). Prava lyudyny yak kryteriy lehitymnosti derzhavnoyi vlady. [Human Rights as a Criterion for the Legitimacy of State Power]. *Nauk. zapysky. Seriya “Pravo”*. Ostroh : Vyd-vo Nats. un-tu “Ostrozka akademiya”. Vyp. 5. S. 244–254.
7. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy. (2005). [Code of Administrative Procedure of Ukraine]: *Zakon Ukrainy vid 06.07.2005*. No. 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2747-15>.
8. Kodeks suddivskoyi etyky. (2013). [Code of Judicial Ethics]: zatverdzenyy KHI zyizdom suddiv Ukrainy 22.02.2013. URL : https://zakononline.com.ua/documents/show/142201__142201.
9. Kryminalnyy protseualnyi kodeks Ukrainy. (2012). [Criminal Procedure Code of Ukraine]: *Zakon Ukrainy vid 13.04.2012*. No. 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
10. Pro zabezpechennia prava na spravedlyvyi sud. (2015). [About Ensuring the Right to a Fair Trial]: *Zakon Ukrainy*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>.
11. Pro sudoustrii i status suddiv. (2016). [About the Judiciary and the Status of Judges]: *Zakon Ukrainy*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
12. Smolovyy, D. P. (2006). Vstanovlennia istyny v tsyvilnomu protsesi. [Establishing the Truth in Civil Proceedings]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoyi systemy Ukrainy: pohlyad u maybutnye*: zbirnyk tez dopovidey za materialamy Vosmoyi nauково-praktychnoyi konerentsiyi studentiv (18–22 kvitnya 2005 r.) ta Devyatoyi nauково-praktychnoyi konferentsiyi studentiv (27 kvitnya 2006 r). Sumy: UABS NABU. S. 119–123. URL : <https://www.essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/60222/5/Smolovyi.pdf;jsessionid=7AF2643BEA48D7610425C9A56A8F9AED>.
13. Stratehiia reformuvannia sudoustroiu, sudochynstva ta sumizhnykh pravovykh instytutiv na 2015–2020 roky. (2015). [Strategy for Reforming the Judicial System, Judiciary and Related Legal Institutions for 2015–2020]. Ckhvalena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 20.05.2015. No. 276/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015#Text>.
14. Stratehiia reformuvannia sudoustroiu, sudochynstva ta sumizhnykh pravovykh instytutiv na 2015–2020 roky. (2021). [Strategy for the Development of the Justice System and Constitutional Judiciary for 2021–2023]: Zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 11.06 2021. No. 231/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.
15. Tsyvilnyy protseualnyi kodeks Ukrainy. (2013). [Civil Procedure Code of Ukraine]: *Zakon Ukrainy vid 18.03.2004*. No. 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

Дата надходження: 20.07.2022 р.

Olha Kolych

Lviv Polytechnic National University,

Ph. D., Assoc. Prof.,

Associate Professor of Theory of Law and Constitutionalism

Institute of Jurisprudence, Psychology and Innovative Education

Olha.I.Kolych@lpnu.ua

ORCID: 0000-0002-6772-4877

Researcher ID V-9745-2017

SOCIAL EFFICIENCY OF JUSTICE AND WAYS OF ITS INCREASE

The article analyzes the features of the social effectiveness of justice, the problems of its provision and ways to improve it. It is noted that the effectiveness of justice belongs to the priority tasks of the state, which is directly related to the provision of human and citizen rights. Social factors that have a negative impact on the effectiveness of justice are highlighted, which should include, in addition to the martial law regime, a decrease in the level of public trust in the court, corruption, as well as a number of political, economic and social realities. It is noted that a number of normative legal acts have been adopted at the legislative level, which are aimed at reforming the judiciary, including improving its efficiency.

Emphasis is placed on increasing the efficiency of justice as an important area of activity of the judiciary, which is implemented in various directions, the key of which is the increase of public trust and respect for the court. The level of trust in the court in Ukraine is low, the reason for which is a number of organizational, legal and social aspects. It is possible to increase this level by reforming the judicial system, improving the activities of the courts, expanding the court's relations with the public, borrowing the best world experience of the judicial branch of government in accordance with the highest standards of protection of human and citizen rights and freedoms, and developing a further strategy for improving the judicial system, etc. It is noted that trust in the court is related to the transparency of the judicial system and will contribute to strengthening the authority of the court and increasing its social status. An important social requirement for the activity of courts is the requirement of high morality and the supremacy of ethical norms.

It is noted that the observance of the principle of humanism is a criterion of the justice of the court, because this principle concerns the provision and recognition of the value of a person. An important element of the effectiveness of justice is compliance with the principle of competitiveness. In this aspect, competitiveness should not be considered as a simple dispute between two parties in a legal process, which is aimed at satisfying subjective interests. Competitiveness is, first of all, a dialectical struggle of opposites that leads to knowledge of objective reality, restoration of justice and establishment of truth, to knowledge of the real world. Competitiveness lays the foundations of judicial jurisprudence, and not only the consideration of the case on its merits.

Key words: effectiveness of justice, court, sociology of justice, social state.